

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश डा. श्री आनन्दमोहन भट्टराई
माननीय न्यायाधीश डा. श्री मनोजकुमार शर्मा
फैसला

०६९-CR-०७५६

मुद्दा:- भ्रष्टाचार।

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको तर्फबाट अनुसन्धान अधिकृत
चोकप्रसाद पौडेलको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार.....१

पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

रौंदी सरदारको नाती सोनीलाल सरदार बाँतरको छोरा जिल्ला सप्तरी
इनरूवा फुलवाडीय ८ घर भै हाल सोही जिल्ला कन्चनपुर गा.वि.स. १
बस्ने तारणीप्रसाद सरदार.....१
सुखराम मेहताको नाती तमुकलाल मेहताको छोरा सुनसरी जिल्ला राजगंज
सिनुवारी वडा नं.५ बस्ने रामसुन्दर मेहता.....१
विरजी मण्डलको नाती बालेन मण्डलको छोरा मोरङ जिल्ला अमरगाडी
गा.वि.स. वडा नं.५ बस्ने जयनारायण मण्डल.....१

विपक्षी
प्रतिवादी

०७०-CR-०२५७

रौंदी सरदारको नाती सोनीलाल सरदार बाँतरको छोरा जिल्ला सप्तरी
इनरूवा फुलवाडीय ८ घर भै हाल सोही जिल्ला कन्चनपुर गा.वि.स. १
बस्ने तारणीप्रसाद सरदार.....१

पुनरावेदक
प्रतिवादी

विरुद्ध

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको तर्फबाट अनुसन्धान अधिकृत
चोकप्रसाद पौडेलको प्रतिवेदनले नेपाल सरकार.....१

प्रत्यर्थी
वादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने: माननीय न्यायाधीश श्री गौरीबहादुर कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री ओमप्रकाश मिश्र

माननीय न्यायाधीश श्री केदारप्रसाद चालिसे

विशेष अदालत, काठमाडौं।

फैसला मिति: २०६९।०९।२२

प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९(१)(ख) बमोजिम पुनरावेदनको रोहबाट पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार रहेको छः

पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक कञ्चनपुर (सप्तरी) शाखाका वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारले समूहमा ऋण लगानी गर्दा दोहोरो, तेहरो ऋण लगानी गरेको, मृत्यु भैसकेका समूहका सदस्यहरुको नाममा समेत ऋण लगानी गरेको, नक्कली समूह खडा गरी ऋण लगानी गरेको समूहबाट असूली भएको रकम कार्यालयमा दाखिला नगरी आफैले मासी अपचलन र हिनामिना गरेको, मिति २०६३ साल देखिकै हिसाब मिलान नगरी ऋणीको पासवुकमा एउटा रकम र ऋण अभिलेखमा अर्कै रकम उल्लेख गरी रु.४२,६५,३९६।- (बयालीस लाख पैसठ्ठी हजार तीनसय छ्यानब्बे मात्र) अपचलन, हिनामिना तथा मस्यौट गरी बैंकलाई हानी-नोक्सानी पुऱ्याएकोले उक्त रकम निजबाट असुल उपर गरी बैंकलाई दिलाई भराई पाउँ भनी पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक, केन्द्रीय कार्यालयका तर्फबाट विभागीय प्रमुख श्री श्याम कुमार कटुवालले मिति २०६६।४।१४ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीमा पेश गरेको निवेदन मिसिल संलग्न रहेको।

पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक कञ्चनपुर (सप्तरी) शाखाका वरिष्ठ सहायकबाट भएको रु. ४२,६५,३९६।- को अपचलन सम्बन्धमा पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक केन्द्रीय कार्यालयद्वारा गठीत श्री गौतम कुमार कार्कीको संयोजकत्वको छानबिन टोली गठन गरिएकोमा वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारबाट रु.४२,६५,३९६।- (बयालिस लाख पैसठ्ठी हजार तीन सय छ्यानब्बे) मात्र अपचलन भएको, उक्त कार्यमा शाखा प्रबन्धक श्री रामसुन्दर मेहताको प्रत्यक्ष संलग्नता भएको नदेखिएतापनि निजको व्यवस्थापकीय कमजोरीले गदा वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारलाई रकम अपचलन, हिनामिना तथा मस्यौट गर्न सहयोग पुऱ्याएको, लेखाको कर्मचारीको अभावमा अर्को क्षेत्रको फिल्ड सहायकबाट लेखाको काम गराउँदा लेखा सम्बन्धी गल्ती र त्रुटीले लेखा सम्बन्धी काम प्रभावकारी हुन नसकेको र लेखापालको कमजोरीले गर्दा वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारले रकम अपचलन गर्ने मौका पाएको, वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारले बैंकको रकम अपचलन गरी जग्गा जमिन समेत खरीद गरेको र अपचलनको विषय थाहा हुन आएपछि आफन्त (नातेदार) का नाममा विभिन्न कि.नं. का जग्गाहरु पास गराएको, बैंकको विनियम २०६३ अनुसार आवश्यक कारवाही गरी वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारबाट उक्त रकम रु ४२,६५,३९६।- असूल उपर गर्नुपर्ने देखिएको भन्ने समेत व्यहोराको छानबिन प्रतिवेदन।

पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक कञ्चनपुर (सप्तरी) शाखाका वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदार समेतको संलग्नतामा भएको रु.४२,६५,३९६।- अपचलन र हिनामिनाको सम्बन्धमा जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीबाट आवश्यक छानबिन सम्पन्न गरी जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय सप्तरीको रायसहित उक्त घटनमा प्रत्यक्ष संलग्न रहेका वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारलाई हदैसम्मको सजाय गर्न तथा उक्त कार्यमा सहयोग पुऱ्याएका शाखा प्रबन्धक रामसुन्दर मेहता र लेखामा काम गर्ने कर्मचारी जयनारायण मण्डललाई मतियारको रूपमा सजाय गर्ने प्रस्ताव सहितको फाईल जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीबाट मिति २०६७।२।४ मा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा प्राप्त हुन आएको मिसिलबाट देखिएको।

मैले वि.सं. २०६१ साल चैत्रदेखि ग्रामीण विकास बैंक कञ्चनपुर शाखाको प्रबन्धकको जिम्मेवारी सम्हाल्दै आएकोमा तराईमा भएको मधेस आन्दोलन, सशस्त्र समूहको त्रास, कोशी तटबन्ध फुटेर बाटो अवरुद्ध भएको आदि कारणले इनरुवा शाखामा काजमा बस्नु परेको। सशस्त्र समूहको त्रासको कारण पहाडीमूलका कर्मचारीहरु शाखामा रही काम गर्न सक्ने अवस्था नभई विस्थापित भएको कारण लेखापाल लगायत अन्य आवश्यक कर्मचारीहरुको अभावमा फिल्ड सहायक जयनारायण मण्डललाई लेखापालले गर्ने कार्य समेत जिम्मा लगाउनु परेको। वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारले उल्लिखित अवस्थाको फाइदा उठाई समूहमा रकम लगानी र समूहबाट रकम असुली गर्दा अपचलन, हिनामिना र मस्यौट गरेको पत्ता लगाउनासाथ निजलाई निलम्बन समेत गरी आवश्यक कारवाही अगाडी बढाएको। तत्कालीन परिस्थितिमा फिल्डमा गई सम्पर्क केन्द्रको निरीक्षण र अनुगमन गर्न सक्ने अवस्था नभएको (शान्ति सुरक्षाको अभाव, मधेस आन्दोलन र सशस्त्र समूहको डर आदि) ले प्रबन्धकको हैसियतमा आफ्नो केही व्यवस्थापकीय कमी, कमजोरी भएको भएतापनि निज तारणीप्रसाद सरदारले रु.४२,६५,३९६।- रकम अपचलन, हिनामिना र मस्यौट गरेकोमा मेरो कुनै संलग्नता छैन। निजले मेरो स्वीकृति बिना नै समूहमा रकम लगानी र समूहबाट असुली गर्दा रकम अपचलन गरी बैंकलाई हानी-नोक्सानी पुऱ्याएका हुन्। यसो हुनुमा बैङ्कको उच्च व्यवस्थापन समेतको कमी, कमजोरी रहेको छ। निज तारणीप्रसाद सरदारले मेरो स्वीकृति बिना बैंकको नियम र निर्देशिका विपरीत समूहको रकम हिनामिना र मस्यौट गरी घर, जग्गा लगायतको सम्पत्ति जोडेको, आफ्नो बचावटको लागि श्रीमतीसँग सम्बन्ध विच्छेद समेत गरेको देखाएको र पछि जग्गा जमिनहरु आफ्ना नातेदारको नाममा पास गराएको भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी रामसुन्दर मेहताले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान। वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारले समूहको रकम हिनामिना र मस्यौट गरेको कुरा मैले नै पत्ता लगाई कार्यालय प्रमुखलाई जानकारी गराएको र सोही आधारमा निजले रु.४२,६५,३९६।- रकम अपचलन गरेको प्रमाणित भएको हो। बैंकको केन्द्रीय कार्यालयबाट उक्त घटनाको आवश्यक छानबिन हुँदा निज तारणीप्रसाद सरदारले रु.४२,६५,३९६।- अपचलन र मस्यौट गरेको कुरा प्रमाणित

समेत भएको छ। बैंकको रकम अपचलन गरी निजले थुप्रै संख्यामा जग्गा, जमिन जोडेको र पछि सो कुरा खुलासा भएपछि खरिद गरेको जग्गा, जमिनहरु आफ्ना नातेदारको नाममा पास गराएका हुन्। पदीय हिसावले म लेखापाल नभई फिल्ड सहायक नै भएको र बैंकमा लेखाको कर्मचारीको पदपूर्ति नहुँदा कार्यालय प्रमुखले लेखापालको काम समेत मलाई गर्न भनी तोकेकोले लेखाको काम समेत सम्हालेको हुँ र मैले नै निज तारणीप्रसादले रकम हिनामिना गरेको तथ्य बाहिर ल्याएको हुँ। कार्यालय प्रमुखको प्रत्यक्ष रेखदेख र नियन्त्रणमा रही आफूले पाएको लेखाको कामको जिम्मेवारी इमान्दार भई पूरा गरेको तथा बैंकको रु.४२,६५,३९६।- रकम अपचलन, हिनामिना र मस्यौट निज तारणीप्रसाद सरदारले नै गरेका हुन् भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी जयनारायण मण्डलले अधिकारप्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान।

समूहको रकम अपचलन र हिनामिना गर्ने काम हाकिम र एकाउण्टेण्टले नै मिलेर गरेका हुन् र मलाई झुठा आरोप लगाएका हुन्। मैले बैंकको प्रचलित नियम र निर्देशिका अनुसार समूहबाट रीतपूर्वकको माग फाराम भरी समूहको सदस्य लगायतका पदाधिकारीहरुको सिफारिश गराई कार्यालयको स्वीकृतिमा समूहको नाममा चेक बनाई लगानी गरेको र लगानीबाट असुली भएको रकम नियमपूर्वक तोकिएकै समयमा लेखामा दाखिला गरेको। मलाई धेरै ऋण भएकोले मेरो र परिवारको नाममा रहेको जग्गा जमिन अरु व्यक्तिको नाममा पास गराएको। दलित समुदायको व्यक्ति भएकोले मलाई हेपेको हो। सबै रकम हाकिम र एकाउण्टेण्टले नै अपचलन, हिनामिना र मस्यौट गरेका हुन्। यसमा मेरो कुनै संलग्नता छैन भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयान।

पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक कञ्चनपुर (सप्तरी) शाखाका वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारको प्रत्यक्ष संलग्नतामा उक्त बैंकको रु.४२,६५,३९६।- रकम अपचलन, हिनामिना र मस्यौट समेत भई बैंकलाई हानी-नोक्सानी पुऱ्याएको व्यहोराको प्राप्त कागजात, सम्बन्धित व्यक्तिहरुको बयान र बैंकका केन्द्रीय कार्यालयको तर्फबाट विभागीय प्रमुख राजेश शर्मा र प्रबन्धक गौतमकुमार कार्कीको प्रतिवेदन समेतबाट पष्टी हुन आएकोले पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक शाखाका वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारले समूहबाट माग संकलन गरी उक्त मागलाई कार्यालय प्रमुखबाट स्वीकृत गराउने, समूहलाई रकम लगानी गर्ने र साप्ताहिक मासिक रुपमा लगानी असुली गरी ग्रामीण विकास बैंकमा रकम दाखिला गर्ने र समूहमा ऋण लगानी र असुलीको हिसाव ठीक दुरुस्त राख्ने जिम्मेवारी लिएकोमा सो बमोजिमको काम कारबाही र जिम्मेवारी वहन नगरी कार्यालय प्रमुखबाट स्वीकृति नलिई लगानी गर्ने गरेको, फर्जि समूहमा लगानी गर्ने गरेको, दोहोरो, तेहरो लगानी गर्ने गरेको एवं लगानी र असुलीको हिसाव किताब ठीक दुरुस्त नराखी रु. ४२,६५,३९६/- रकम अपचलन र हिनामिना गरेको देखिएकोले निज प्रतिवादीले भ्रष्टाचार निवारण

ऐन, २०५९ को दफा १७ बमोजिम भ्रष्टाचारजन्य कसूर गरेको पुष्टि हुन आएको हुँदा प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १७ र दफा ३(१) को खण्ड (छ) बमोजिम सजाय गरी विगो रु.४२,६५,३९६।- जरिवाना समेत हुन र दफा १७ बमोजिम उक्त रकम पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक विराटनगरलाई दिलाई भराई पाउँ, उक्त शाखाका प्रबन्धक रामसुन्दर मेहताले शाखा प्रबन्धकको हैसियतमा आफ्नो कार्यक्षेत्र अन्तर्गत फिल्ड सहायकको सिफारिशमा आफु समक्ष पेश हुन आएको समूहको माग फाराम ठीक भए नभएको जाँचबुझ गरी स्वीकृत गर्ने, समूहको नाममा रकम निकास गर्ने, आफू मातहतका कर्मचारी उपर रेखदेख र नियन्त्रण गरी आर्थिक अनुशासन कायम राख्ने, समय-समयमा फिल्डको निरीक्षण र अनुगमन गरी समूहमा ऋण लगानी र असूलीको बारेमा जानकारी हासिल गरी आफ्नो तालुक कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने, कार्यालयको आर्थिक गतिविधिमा नियन्त्रण कायम राख्ने जस्ता आफूलाई सुम्पिएको काम, कर्तव्य, अधिकार र जिम्मेवारी पूरा नगरी काममा बेवास्ता गरी बैंकका वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारलाई समूहमा लगानी गर्दा र समूहबाट असूली भएको रु.४२,६५,३९६/- रकम अपचलन र हिनामिना गरी भ्रष्टाचार गर्न अवसर प्रदान गरेकोले निज प्रतिवादी रामसुन्दर मेहतालाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २२ बमोजिम मतियार भै उक्त कसूरजन्य कार्यमा सहयोग पुऱ्याएको देखिएकोले निजलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २२ को कसूरमा सोही दफामा उल्लिखित सजाय गरी पाउँ, उक्त बैंकको लेखामा काम गर्ने फिल्ड सहायक जयनारायण मण्डलले समूहबाट दाखिला हुन आएको रकम ठीक भए नभएको जाँचबुझ गरी समयमै बैंकमा दाखिला गर्ने। समूहमा ऋण लगानी र असूलीको ठीकसँग लेखा राख्ने र लेखा सम्बन्धी कामको प्रगति विवरण तयार गरी कार्यालय प्रमुख समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्ने जस्ता आफूलाई सुम्पिएको लेखा सम्बन्धी काम, कर्तव्य तथा दायित्व पूरा नगरी आफ्नो काममा बेवास्ता गरी वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारलाई बैंकको रु. ४२,६५,३९६।- रकम अपचलन, हिनामिना गरी भ्रष्टाचारजन्य कसूर गर्ने अवसर प्रदान गर्न मतियार भई सहयोग पुऱ्याएको देखिएकोले निज प्रतिवादी जयनारायण मण्डललाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २२ को कसूरमा सोही दफामा उल्लिखित सजाय गरी पाउ भन्ने समेतको मिति २०६१।१।२१ को आरोपपत्र।

प्रतिवादीहरूको नाममा विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा १०(१) बमोजिम समाव्हान जारी गरी प्रतिवादी हाजिर भए वा अवधि नाघेपछि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने विशेष अदालतको मिति २०६८।१।२८ को आदेश।

म २०५५।०५६ देखि पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकमा निरन्तर कार्यरत छु। दोहोरो, तेहोरो ऋणका सम्बन्धमा शाखा प्रबन्धक रामसुन्दर मेहताले र लेखापाल समेतको कार्य गर्न फिल्ड सहायक जयनारायण मण्डलको मिलेमतोमा दोहोरो, तेहोरो कर्जा लगानी भएको हो। शाखा प्रबन्धक र लेखापालको मिलेमतोमा मृत्यु भएको व्यक्तिको नाममा ऋण लगानी भएको

हो। शाखा प्रबन्धक र लेखापालले मिलेर नक्कली समूह खडा गरेर मलाई कर्जा प्रस्ताव गर्न लगाए। त्यसको स्वीकृती शाखा प्रबन्धकबाट गरियो र कर्जा प्रवाह गरियो। मैले समूहबाट उठाएको कर्जाको रकम बैंकमा दाखिला गरेको छु। शाखा प्रबन्धक र लेखापालले मलाई आरोप लगाई आफु बच्ने षड्यन्त्रले मुद्दा लगाईएको हो भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले मिति २०६८।२।२४ मा विशेष अदालतमा गरेको बयान।

प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदार आरोपित कसूरमा यस अदालतमा ईन्कारी रहेको भएता पनि ऋण र असूलीको हिसाव ठीक दुरुस्त राख्ने जिम्मेवारी प्रतिवादीको भएकोमा विवाद नरहेकोले कसूरदार होईन भनी भन्न सकिने अवस्था हाल नभएकोले पछि प्रमाण बुझ्दै जाँदा ठहरे बमोजिम हुने गरी प्रतिवादीले रु.४२,६५,३९६।- बराबरको जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सप्तरीमा राखेको जेथा जमानतलाई नै विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७(घ) र (च) बमोजिम प्रस्तुत मुद्दाको पुर्पक्षको लागी धरौट कायम गरी प्रतिवादीलाई तारेखमा राखी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्ने गरी यो आदेश पर्चा गरिदिएको छ। उक्त जेथा जमानत पुनः रोक्का राखी नियमानुसार गर्नु भन्ने विशेष अदालतको मिति २०६८।२।२४ को आदेश र सो आदेशानुसार प्रतिवादी तारेखमा रहेको साथै सोही दिन घाउ जाँच गराई पाउँ भन्ने प्रतिवादीको निवेदन परि सो निवेदन पेश हुदा निवेदकको माग बमोजिम विशेष अदालतका कर्मचारी मार्फत सरकारी अस्पतालमा शारीरिक जाँच गराई कानून बमोजिम गर्नु भन्ने आदेश सो आदेश बमोजिम भै आएको घाउ केश फाराम मिसिल संलग्न रहेको।

मेरो विरुद्ध लगाएको आरोप निराधार हो। फिल्डमा गएर ऋण लगानी गर्ने र उक्त ऋण असूली गर्ने काम फिल्ड कर्मचारीबाट हुन्छ। फिल्ड सहायक तारणीप्रसाद सरदारले कर्जा चुत्ता नभएका ऋणीको कर्जालाई चुत्ता देखाई पुन कर्जा दिन सिफारिस गराई पुन कर्जा दिने, कर्जा असूली भएको रकम कार्यालयमा दाखिला नगर्ने गरेको र मृत्यु भई सकेको व्यक्तिको नाममा ऋणी बनाई कर्जा दिने जस्ता कार्य गरेका छन्। छानविन टोली समक्ष निज तारणीप्रसाद सरदारले अनियमितता गरेको कुरा स्वीकार गरेकोले यस्मा मेरो कुनै संलग्नता छैन भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी रामसुन्दर मेहताले मिति २०६८।३।२३ मा विशेष अदालतमा गरेको बयान।

प्रतिवादी रामसुन्दर मेहताले अभियोग दावी अस्वीकार गरी बयान गरेको देखिए पनि यी प्रतिवादी ग्रामीण विकास बैंक शाखा प्रमुख भएका र बैंकबाट लगानी हुने ऋण स्वीकृत गर्ने अन्तिम जिम्मेवारी यिनै प्रतिवादीको भएको र ऋण लगानी र असूली वारे यी प्रतिवादीले आवश्यक रेखदेख नियन्त्रण गरेको नदेखिएको, तत्काल प्राप्त प्रमाणका आधारमा प्रतिवादीले अभियोग दावीको कसूर गरेको भन्न सकिने अवस्था हुँदा निजले अनुसन्धानको क्रममा जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीमा राखेको धरौटी रु.५,९९,६६७।- लाई नै विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७ को उपदफा (घ) (च) बमोजिम धरौट कायम गरिदिएको छ। सो धरौटी

जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीबाट झिकाई, रोक्का राखी नियमानुसार गर्नु भन्ने विशेष अदालतको आदेश। सो आदेश बमोजिम प्रतिवादी तारेखमा रहेको।

फिल्डमा खटिएका कर्मचारीले उठाएर ल्याएको ऋण लेखामा जिम्मा लगाएपछि मैले यथार्थ हिसाव राखेको छु। कार्यालयमा लेखापाल नभएकोले कार्यालय प्रमुखको मैखिक आदेशमा मात्र लेखाको पोष्टिङ गर्ने सम्मको काम मैले गरेको थिएँ। तारणीप्रसाद सरदारको जिम्मामा रहेको फिल्ड केन्द्रमा निजको कामको शंका लागेपछि सो बारेमा मैले शाखा प्रबन्धकलाई जानकारी गराएँ। तारणीप्रसाद सरदारको जिम्माको केन्द्रमा रकम हिनामिना भएको ठहर सहितको प्रतिवेदन छानविन समितिले बुझाएको थियो। मैले अनियमितता गरेको सम्बन्धमा शाखालाई जानकारी गराएर पत्ता लगाउन सहयोग समेत गरेको हुँदा मलाई सजाय हुनु पर्ने होईन भन्नेसमेत व्यहोरा यी प्रतिवादी जयनारायण मण्डलले विशेष अदालतमा मिति २०६८।३।२६ मा गरेको बयान।

प्रतिवादीले आरोप दावी अस्वीकार गरि बयान गरेको भएता पनि यी प्रतिवादीले पूर्वाञ्चल ग्रामिण विकास बैंक, कंचनपुर, सप्तरीको लेखा फाँटमा समेत काम गरेको देखिन्छ। लेखा फाँटको काम गर्दा समूहबाट दाखिला हुन आएको रकम ठीक भए, नभएको जाँच गरी समय मै दाखिला नगरेको, ऋण लगानी र असुलीको ठिक सँग लेखा नराखी काममा वेवस्ता गरेकोले सो बैंकको रकम हिनामिना भएको तथ्य तत्काल प्राप्त प्रमाणबाट अन्यथा भै नसकेको देखिँदा प्रतिवादी कसूरदार होईनन् भन्न नमिलेकोले पछि ठहरे बमोजिम हुने गरी हाल प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीमा राखेको रु.५,९९,६६७५- लाई नै विशेष अदालत ऐन, २०५९ को दफा ७ को उपदफा (घ) (च) बमोजिम धरौट कायम गरिदिएको छ। सो धरौटी जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीबाट झिकाई, रोक्का राखी नियमानुसार गर्नु भन्ने विशेष अदालतको आदेश। सो आदेश बमोजिम प्रतिवादी तारेखमा रहेको।

गाउँघरमा महिला समूह गठन गरी बैङ्कको कार्यालयबाट कर्जा प्रवाह गर्ने र ऋणको किस्ता फिल्डबाट उठाउने गरिएको कर्जा दिँदा म्यानेजरले दिने गर्नुहुन्थ्यो भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारको साक्षी मालादेवी सरदारले विशेष अदालत काठमाडौँमा गरेको वकपत्र।

म्यानेजरले समूहका सदस्यले माग गरेबमोजिम बैङ्कबाट नै कर्जा स्वीकृत गरी रकम दिने काम गर्दथे। कर्जा उठाउन कुनै दिन एकाउण्टेन्ट कुनै समयमा म्यानेजर र कुनै समयमा तारणीप्रसाद सरदार आउने गर्दथे। तारणी सरदारले भ्रष्टाचार गरेको होइन। सबै म्यानेजरको हातमा भएकोले तारणीले भ्रष्टाचार गर्न सक्दैन भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारको साक्षी राधादेवी सरदारले विशेष अदालत काठमाडौँमा गरेको वकपत्र।

वादी पक्षका गवाह पूर्वाञ्चल ग्रामिण विकास बैंक कोन्द्रीय कार्यालय, विराटनगरका प्रबन्धक आरोपपत्रमा गौतम कुमार कार्की भनी लेखिएका गौतम बहादुर कार्की र ऐ. कार्यालयका विभागीय प्रमुख राजेश शर्मालाई महान्यायाधीवक्ताको कार्यालय मार्फत झिकाई निजहरु उपस्थित भएपछि बकपत्र गराउन वा म्याद गुजारेपछि नियमानुसार गर्नु भन्ने विशेष अदालतको मिति २०६९।२।१८ को आदेश।

छानबिन टोलीले पेश गरेको प्रतिवेदन निज स्वयंले कबूल गरेको हो। बयान र स्पष्टिकरणको आधारमा बैङ्कको रकम निजले हिनामिना गरेको भन्ने थाहा भएको हो। छानबिन प्रतिवेदनबाट प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले अस्वभाविक रूपमा सम्पत्ति आर्जन गरेको समेत देखिन्छ। निज तारणीप्रसाद सरदारले मिति २०६६/०२/१८ मा कार्यालयमै आई अपचलन भएको स्वीकार गरेको र अपचलित रकम बुझाउने प्रतिबद्धता समेत टोली समक्ष व्यक्त गरी कागज गरेको छ भन्नेसमेत व्यहोराको वादी नेपाल सरकारका गवाह राजेश शर्माले विशेष अदालत काठमाडौंमा गरेको बकपत्र।

अनियमितता तथा आर्थिक भ्रष्टाचारमा प्रतिवादीद्वय रामसुन्दर मेहता र जयनारायण मण्डलको संलग्नता नरहेको, निजहरुबाट सामान्य प्रशासनिक कमी कमजोरी रहेको देखिन्छ। प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले बैङ्कलाई घाटा र निज आफूलाई फाईदा पुग्ने गरी आफ्नो जिम्मामा रहेको केन्द्रहरुमा अनियमितता गर्नुभएको हो। निजले नियमितरूपमा कर्जाका ब्यालेन्सहरु नमिलाएको, नियमितरूपमा लेजर पोष्टिङ नगरेको, कर्जा चुक्ता नहुँदै ऋणीलाई पुनः कर्जा लगानी गरेको, कार्यालयबाट कर्जा लगानी गर्नुपर्नेमा त्यसो नगरी केन्द्रीय कार्यालयको निर्देशन उल्लङ्घन गर्दै फिल्डबाटै लगानी गरेको, दोहोरो कर्जा लगानी गरेको, पासबुक र बैङ्कमा रहेको लेजरलाई नियमितरूपमा हिसाब भिडान नगरेको, सिमाभन्दा बढी कर्जा प्रवाह गरेको, कर्जा प्रदान गरेर बैङ्कको रकम अनियमितता र हिनामिना गर्नुभएको हो भन्नेसमेत व्यहोराको गौतमबहादुर कार्कीले मिति २०६९।४।४ मा विशेष अदालत काठमाडौंमा गरेको बकपत्र।

प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले पूर्वाञ्चल ग्रामिण विकास बैंकको आरोपपत्रमा दावी लिएको रकम अपचलन भएको तथ्यमा विवाद नगरेको निज प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदार कार्यरत रहेको कञ्चनपर शाखाबाट हिनामिना भएको रकमको सम्बन्धमा गौतम बहादुर कार्कीको संयोजकत्वमा गठीत छानबिन समितिले दिएको प्रतिवेदन तथा सो छानबिन समितिका संयोजक गौतमबहादुर कार्की र उक्त बैंकका विभागीय प्रमुख राजेश शर्माले गरेको बकपत्र प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदार उपरको आरोपपत्रको दावी प्रमाणित भएको देखिएकोले निजले भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १७ बमोजिमको कसूर गरेको ठहर्छ। सो ठहर्नाले निजलाई उक्त ऐनको दफा १७ र ३(१) (छ) अनुसार कैद वर्ष ४(चार) र बिगो बमोजिम रु. ४२,६५,३९६।- जरिवाना हुने र सो रु. ४२,६५,३९६।- निज प्रतिवादीबाट पूर्वाञ्चल ग्रामिण विकास बैंक विराटनगरले भराई पाउने ठहर्छ। प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता र जयनारायण मण्डल

आरोपित कसूरमा ईन्कारी बयान गरेको र निजहरुले आरोपपत्रमा उल्लेखित अनुसारको रकम हिनामिना, अपचलन गरि लिए खाएको तथ्यको पुष्ट्याई अनुसन्धानबाट हुन सकेको देखिंदैन भने अनियमितता र आर्थिक भ्रष्टाचारमा प्रतिवादीद्वय रामसुन्दर मेहता तथा जयनारायण मण्डलको संलग्नता नरहेको भनी गौतमबहादुर कार्की र राजेश शर्माले यस अदालतमा बकपत्र गरेको देखिन्छ। यी दुई जना प्रतिवादी उपर बैकले विभागीय कारबाही समेत गरि सकेको कुरा गौतमबहादुर कार्कीको बकपत्रबाट स्पष्ट भएकोले प्रतिवादीहरु रामसुन्दर मेहता एवं जयनारायण मण्डलले आरोपित कसूर गरेको कुराको पुष्ट्याई हुन नसकेकोले निजहरुले सफाई पाउने ठहर्छ भन्नेसमेत व्यहोराको विशेष अदालत काठमाडौंको मिति २०६९/०९/२२ को फैसला।

विपक्षी रामसुन्दर मेहता पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक विराटनगरका कार्यालय प्रमुखको जिम्मेवारी र दायित्व पाएको व्यक्ति हुन। निजको मिलेमतो बिना निज मातहतका कर्मचारीले नत ऋण लगानी गर्न सक्छ नत असुली नै गर्न सक्छ। तसर्थ अभियोग पत्रमा उल्लेख गरे बमोजिम रु. ४२,६५,३९६/- कथित ऋण लगानी समूहमा ऋण लगानी गर्दा दोहोरो तेहोरो गरेको। गरिएको भन्ने विषयमा निज कार्यालय प्रमुख रामसुन्दर मेहताको संलग्नता नहरेको भन्न सकिंदैन। सो बैंकको शाखा कार्यालय कन्चनपुरको आर्थिक अनियमितता सम्बन्धमा भएको छानविनमा संयोजक गौतमबहादुर कार्कीले मिति २०६६।३।३१ मा पेश गरेको प्रतिवेदनमा पनि शाखा प्रबन्धक रामसुन्दर मेहतालाई पनि जिम्मेवार ठहर्‍याएको छ। तसर्थ कार्यालय प्रमुखजस्तो अन्तिम जिम्मेवारी भएको पदाधिकारीलाई सफाई दिएको प्रस्तुत फैसला त्रुटीपूर्ण छ। त्यसैगरी लेखाको जिम्मेवारी लिएका प्रतिवादी जयनारायण मण्डलको संलग्नता नरहेको भन्ने सम्बन्धमा ऋण लगानी गर्दा लेखाको कर्मचारीलाई जानकारी हुने र कहाँ-कहाँ कुन-कुन मितिमा कुन-कुन ऋणीलाई कति ऋण प्रवाह गरिएको छ ? कुन मितिमा कति व्याज र सावाँ असुल हुन पर्ने हो भन्ने अभिलेख राख्ने जिम्मेवारी लेखाको कर्मचारीको नै हो। तर फैसलामा निजको संलग्नता नरहेको भनी सफाई दिएको देखिन्छ। तसर्थ बैंकको हिसाब किताबको लेखाजोखा अभिलेख राख्ने लेखामा काम गर्ने कर्मचारीलाई सफाई पाउन ठहर्छ भनी गरेको फैसला त्रुटीपूर्ण भएकोले बदर गरी अभियोग दावी बमोजिम गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट यस अदालतमा पेश भएको पुनरावेदन।

प्रस्तुत मुद्दाको उठान मिति २०६६।४।१४ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरी राजविराजमा दिएको जाहेरीबाट सुरु भएको पाइन्छ। प्रस्तुत मुद्दा जुन जाहेरीबाट सुरु भएको हो सो जाहेरी नै पहिलो घटनाको रूपमा हेर्नु पर्ने हुन्छ। सो जाहेरीमा "बैंकको शाखा कार्यालय मार्फत् कर्जा लगानी गर्नु पर्नेमा फिल्डबाट गरेको भन्ने छ"। सो कुरा सरासर झुठा हो। किनभने म पुनरावेदक प्रतिवादी फिल्ड सहायकको रूपमा कार्यरत कर्मचारी हुँ। मैले शाखा कार्यालयको अधिनमा रहि उक्त कर्जा लगानी गरेको हुँ। मैले आफू खुशी मनमौजी रूपमा एकलौटी ढंगबाट कर्जा प्रवाह गरेको भन्ने जाहेरी कथन झुठा हो। मैले एकलौटी ढंगबाट

मनोमानि रुपमा कर्जा लगानी गर्न सम्भव नै छैन। यदि मैले जाहेरी बमोजिम अनियमितता गरेको भए सप्रमाण सहित जाहेरी दरखास्तमा प्रमाण सहित आउनु पर्ने हो। तर उक्त जाहेरी दरखास्त दर्ता गर्दा उल्लेखित प्रमाण विना नै हचुवाको भरमा उक्त जाहेरी दरखास्त हुन आएको छ। मैले शाखा कार्यालय मार्फत कर्जा लगानी नगरी फिल्डबाट कर्जा लगानी गरेको भन्ने कुनै पनि ठोस तथ्य युक्त प्रमाणले पुष्टि नगरिरहेको अवस्थामा हचुवाको भरमा उक्त जाहेरी आएको प्रष्ट छ। जाहेरी दरखास्त बमोजिम गलत कर्जा प्रवाह गरेको भन्ने बारेमा प्रमाणको रुपमा आएको प्रतिवेदन, लेखा प्रतिवेदन समेतले सो कुरालाई पुष्टि गरिरहेको छैन। विशेष अदालत काठमाडौंले प्रस्तुत मुद्दा फैसला गर्दा बैंकको तर्फबाट छानविन टोलिले तयार पारेको छानविन प्रतिवेदनलाई मुख्य आधार बनाएको छ। सो छानविन टोलि र सो छानविन टोलिले तयार पारेको प्रतिवेदन के कुन कानूनको आधारमा तयार भएको हो सो कुराको आधिकारीक पुष्टि प्रमाण अभियोजन पक्षबाट पेश हुन सकिरहेको छैन। कानून र प्रमाणको अभावमा उक्त प्रतिवेदनलाई आधार मानी गरेको फैसला मिलेको छैन। म पुनरावेदक प्रतिवादी फिल्ड सहायकमा कार्यरत कर्मचारी भएको भन्ने कुरा तथ्यले पुष्टि गरिरहेको छ। फिल्ड सहायक कर्मचारीले जाहेरी दरखास्त बमोजिम मनोमानि ढंगबाट विगोमा उल्लेखित रकम अपचलन गर्न सक्ने अवस्था नै रहदैन। किनभने म पुनरावेदक भन्दा दुई तह माथिका कर्मचारीहरु रहने र मैले गरेको काम र सो को प्रगति विवरण सदर भए पश्चात मात्र ऋण लगानीको रकम निकाशा हुने हो।

मैले अनुसन्धान र अदालत समेतमा वयान गर्दा आफू निर्दोष भएको म बाट कुनै गलति नभएको उक्त विगोको रकम हाकीम र एकाउण्टेन्टले नै अपचलन गरेको भनी किटानी वयान गरिरहेको र बैंकबाट गठन भएको छानविन टोलिको प्रतिवेदन कानूनको अभावमा तयार परिएको हुँदा उक्त प्रतिवेदनले कानूनी मान्यता प्राप्त गर्न सक्ने होइन। पुनरावेदक निर्दोष हुनुका साथै अभियोग दावी बमोजिमको कुनै कसुर नगरेको अवस्थामा पुनरावेदकलाई अभियोग दावी बमोजिम विशेष अदालत काठमाडौंले मिति २०६९।९।२२ गते कैद वर्ष ४ (चार) र विगो र विगो बमोजिमको जरिवाना हुने गरि गरेको फैसला विल्कुलै नमिलेको हुँदा उक्त फैसला उल्टी गरि अभियोग दावी बमोजिम सफाई पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको तारणीप्रसाद सरदारको यस अदालतमा परेको पुनरावेदन।

यसमा प्रस्तुत मुद्दामा नेपाल सरकारको तर्फबाट प्रतिवादी मध्येका पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक विराटनगरका कार्यालय प्रमुख रामसुन्दर मेहता र सोही बैंकको लेखामा काम गर्ने फिल्ड सहायक जयनारायण मण्डललाई अभियोग माग दावीबाट सफाई दिएउपर र प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले आफूलाई अभियोग माग दावी अनुसारको कसुर ठहर्न्याई कैद र सजाय हुने गरी भएको विशेष अदालत काठमान्डौंको फैसला उल्टी गरी पाँऊ भनी दोहोरो पुनरावेदन परेको देखिँदा मुलुकी ऐन अ.व. २०२ नं. को प्रयोजनार्थ पुनरावेदनपत्रको नक्कल सहित

महान्यायाधीवक्ताको कार्यालयलाई जानकारी दिनु र पुनरावेदक तारणीप्रसादको हकमा नेपाल सरकारको पुनरावेदन सुनाई अन्य प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता र जयनारायण मण्डललाई झिकाई आएपछि वा अवधी नाघेपछि नियमानुसार गरी पेश गर्नु भन्नेसमेत व्यहोराको यस अदालतको २०७२/०५/०८ आदेश।

नियमानुसार साप्ताहिक तथा दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी इजलाश समक्ष पेश भएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट उपस्थित विद्वान उप-न्यायाधिवक्ता श्री हरिशंकर ज्ञवालीले प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता प्रमुख व्यक्ति भए पनि पदीय आचरण अनुसार काम गरेको देखिंदैन। निज पनि भ्रष्टाचारजन्य कार्यमा संलग्न रहेको अवस्था छ। अर्का प्रतिवादी जयनारायण मण्डल लेखा राख्ने कर्मचारी हुन्, फिल्डमा हिड्ने गरेका कर्मचारीहरूले उठाएको रकमसम्बन्धी हिसाब यी प्रतिवादीले राख्ने हो। यी प्रतिवादीले पनि हिसाब फरफारा गरे नगरेको विषयमा कुनै ध्यान दिएको देखिंदैन। यी प्रतिवादीहरूले समेत दावी अनुसारको कसुर गरेको नै देखिन्छ। यस अवस्थामा प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता र जयनारायण मण्डललाई समेत अभियोग मागदावी अनुसार सजाय हुन पर्छ। साथै अर्को प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले अभियोग मागदावी अनुसार कसूर अपराध गरेको देखिएको भन्ने आधारमा निजलाई मागदावी अनुसार सजाय गर्ने गरी भएको फैसला मिलेकै हुँदा सदर हुनुपर्छ भनी गर्नुभएको बहस सुनियो।

पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री प्रकाशनाथ उप्रेतीले बैङ्क म्यानेजर रामसुन्दर मेहता र लेखापाल जयनारायण मण्डल समेतको मिलोमतोमा रकम अपचलन भएको हो। प्रतिवादी तारणीप्रसादले मौकामा बयान गर्दा समेत प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता र प्रतिवादी जयनारायण मण्डललाई समेत दावीको कसुर गरेको हुन् भनी पोल गरेको छन्। रकम हिनामिना गर्ने काममा यी सबै प्रतिवादीहरूको भूमिका छ। यस अर्थमा अभियोग मागदावी अनुसार सबै प्रतिवादीहरूलाई सजाय हुनुपर्छ भनी बहस गर्नुभयो।

प्रतिवादी तारणीप्रसादको तर्फबाट रहनु भएको विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताहरू श्री लवकुमार मैनाली, श्री कृष्णप्रसाद सापकोटा, श्री प्रकाश के.सी., श्री वोर्णबहादुर कार्की, श्री शेरबहादुर के.सी. तथा विद्वान अधिवक्ताहरू श्री कमलप्रसाद सापकोटा र श्री इन्द्रप्रसाद पोखरेलले बैंकको रकम हिनामिना भएको विषयमा गठन भएको छानबिन समितिले दिएको प्रतिवेदन तथ्य सक्कल सम्मको विषय हो। प्रतिवेदनलाई अनुसन्धानको क्रममा संकलन गरिने प्रमाण सरहको स्थान दिन र लिन मिल्दैन किनकी फौजदारी मुद्दामा तोकिएको अनुसन्धान अधिकारीले संकलन गरेको प्रमाण मात्र प्रमाणमा लाग्ने हुन्छ। छानबिन समितीमा संलग्न व्यक्तिले अदालतमा गरेको वकपत्रलाई प्रमाणमा लिन मिल्दैन। भ्रष्टाचार गरेको भन्ने कागज प्रमाणले पुष्टि भएको पनि छैन। लेनदेनको विषयसम्म हुन सक्ने हो। बेरूजु सम्म गरेको र भएको हुन सक्छ। बेरूजु भ्रष्टाचार हुने विषय पनि होइन। यी प्रतिवादीले ४२ लाख को-को व्यक्तिसँग के कति रकम उठाएर भ्रष्टाचार गरेका हुन भन्ने स्पष्ट हुन सकेको पनि देखिंदैन। सामूहिक जिम्मेवारीका

कुरामा सबैलाई एउटै कसूर कायम हुन पर्ने हो। तसर्थ प्रतिवादी तारणीप्रसादले अभियोग माग दावीको कसुर नगरेको हुँदा अभियोग मागदावीबाट सफाइ पाउनुपर्छ भनी बहस गर्नुभयो।

प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता र जयनारायण मण्डलको तर्फबाट रहनु भएको विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री हरिहर दाहाल तथा विद्वान अधिवक्ताहरु श्री चुडामणी पोखरेल र श्री विनोद शर्माले प्रतिवादी जयनारायण मण्डल फिल्ड सहायक हुन। उनि पनि फिल्डमा काम गर्ने कर्मचारी हुन। आफ्नो जिम्माको काम भित्र हिनामिन भएको होइन। प्रतिवादी तारणीप्रसादले हेर्ने केन्द्रहरुको रकम नै हिनामिना भएको हो। प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता कार्यालय प्रमुख हुन। निजको तर्फबाट रकम हिनामिना भएको होइन। मतियार हुन भन्ने कुरा पनि खुल्न सकेको छैन। कार्यालय संचालनमा लापरबाही गरेको बिषयमा विभागीय कारवाही भएको अवस्था छ। प्रतिवादी तारणीप्रसादले पोल गरेको भएपनि वादी पक्षका साक्षी प्रमाणले सप्रमाण पुष्टी हुन सकेको छैन। तसर्थ प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता र जयनारायण मण्डलले अभियोग माग दावीको कसुर नगरेको हुँदा अभियोग मागदावीबाट सफाइ पाउनुपर्छ भनी बहस गर्नुभयो।

विद्वान कानून व्यवसायीहरुको उपर्युक्त बहस जिकीर सुनि र मिसिल अध्ययन समेत गरी निर्णय तर्फ विचार गर्दा विशेष अदालतले गरेको फैसला मिलेको छ वा छैन र पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकीर पुग्ने हो वा होइन भन्ने बिषयमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।

यसमा पूर्वाञ्चल ग्रामिण विकास बैंक कन्चनपुर शाखा सप्तरीका वरिष्ठ सहायक प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारको प्रत्यक्ष संलग्नतामा बैंकको रु.४२,६५,३९६/- रकम मस्यौट हिनामिना गरी निजले भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १७ को कसुर गरेकोले ऐ दफा १७ र दफा ३(१) को खण्ड (छ) बमोजिम सजाय गरी विगो रु.४२,६५,३९६।- जरिवाना समेत हुन र दफा १७ बमोजिम उक्त रकम पूर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैंक विराटनगरलाई दिलाई भराई पाउँ, त्यसै गरी प्रतिवादी रामसुन्दर मेहता र प्रतिवादी जयनारायण मण्डललाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २२ बमोजिम मतियार भै उक्त कसूरजन्य कार्यमा सहयोग पुऱ्याएको देखिएकोले निजलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २२ को कसूरमा सोही दफामा उल्लिखित सजाय गरी पाउँ भन्ने समेत आरोप मागदावी लिई आरोपपत्र पेश भएकोमा विशेष अदालत काठमाडौँबाट प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १७ बमोजिमको कसूर गरेकोले निजलाई उक्त ऐनको दफा १७ र ३(१) (छ) अनुसार कैद वर्ष ४(चार) र विगो बमोजिम रु. ४२,६५,३९६।- जरिवाना हुने र सो विगो रु. ४२,६५,३९६/- निज प्रतिवादीबाट पूर्वाञ्चल ग्रामिण विकास बैंक विराटनगरले भराई पाउने र अन्य प्रतिवादीहरु रामसुन्दर मेहता एवं जयनारायण मण्डलले आरोपित कसूर गरेको कुराको पुष्ट्याई हुन नसकेकोले निजहरुले सफाइ पाउने ठहऱ्याई फैसला भएको रहेछ। विशेष अदालतको उक्त फैसलामा चित्त नबुझाई प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारको र रामसुन्दर मेहता

तथा जयनारायण मण्डललाई सफाई दिएकोमा वादी नेपाल सरकारको यस अदालतमा पुनरावेदन परेको देखियो।

उक्त पुनरावेदनहरूको सन्दर्भमा सर्वप्रथम तारिणीप्रसाद सरदारको हकमा हेर्दा पुर्वाञ्चल ग्रामीण विकास बैङ्क केन्द्रीय कार्यालयद्वारा गठीत गौतमकुमार कार्कीको छानबिन टोलीले वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारले बैङ्कलाई हानीनोक्सानी पुर्‍याएको रकमको विवरण उल्लेख गर्दै चुक्ता नहुँदै चुक्ता देखाई अधिक कर्जा वितरण गरी अपचलन गरेको रकम रु १३,०२,१८४/- र हिसाब गोलमाल गरी मस्यौट गरेको रकम रु २९,६३,२१२/-समेत बैङ्कका कूल जम्मा रु.४२,६५,३९६/- अपचलन हिनामिना र मस्यौट गरेको भनी उल्लेख भएको देखिन्छ। उक्त प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको व्यहोरा समेत खुलाई उक्त रकम रु.४२,६५,३९६/- निजबाट असुल उपर गरी बैङ्कलाई दिलाई भराई पाउँ भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालय सप्तरीमा उक्त बैङ्कका विभागीय प्रमुख श्री श्यामकुमार कटुवालले मिति २०६६/०४/१४ मा जाहेरी दरखास्त दिएकोबाट नै प्रस्तुत मुद्दाको उठान भएको पाइयो। अनुसन्धानको क्रममा मौकामा छानबिन गरी प्रतिवेदन दिने गौतम कार्की र रमेश शर्मालाई अनुसन्धान अधिकृतले बुझ्दा उनीहरूले आफ्नो प्रतिवेदनको कुरा दोहोर्‍याउँदै मौकामा कागज गरेका र अदालतमा समेत उपस्थित भई मौकामा लेखाएको कागज व्यहोरालाई समर्थन हुने गरी वकपत्र गरेको समेत देखिन्छ।

यी प्रतिवादी तारिणीप्रसाद सरदारले अनुसन्धान अधिकृत समक्ष र अदालतमा समेत बयान गर्दा बैङ्कको दावीको रकम हिनामिना भएको होइन भनी भन्न सकेको देखिँदैन। उक्त हिनामिना भएको रकम मैले मात्र हिनामिना गरेको होइन भन्ने सम्म निजको जिकीर देखिन्छ। निजको बयान आफूले मात्र हिनामिना नगरी तीनै जना प्रतिवादीबाट भएको भन्ने कुरामा नै केन्द्रित रहेको पनि देखिन्छ। बैङ्कबाट गठन भएको छानबिन समितिको प्रतिवेदनमा रकम निज वरिष्ठ सहायक तारणीप्रसाद सरदारले अपचलन, हिनामिना र मस्यौट गरेको भन्दै र बैङ्कलाई हानीनोक्सानी पुर्‍याएको रकमको विवरण उल्लेख गर्दै चुक्ता नहुँदै चुक्ता देखाई अधिक कर्जा वितरण गरी अपचलन गरेको रकम रु १३,०२,१८४/- र हिसाब गोलमाल गरी मस्यौट गरेको रकम रु २९,६३,२१२/-समेत कूल जम्मा रु.४२,६५,३९६/- भनी उल्लेख भएबाट रकम हिनामिना भएको भन्ने कुरामा विवाद देखिन आएन। सेवाग्राहीहरूलाई ऋण दिने प्रयोजनको लागि उक्त रकम आफूले बुझेको कुरामा निज तारिणीप्रसाद सावित नै रहेको छ भने उक्त रकम बैङ्कमा दाखिल नभएको तथ्यमा पनि विवाद देखिँदैन।

जहाँसम्म छानबिन प्रतिवेदनको कुरा छ सो प्रतिवेदनलाई स्वीकार गर्दै यी प्रतिवादी तारणीप्रसादले मिति २०६६/०२/१८ मा "मबाट भुलबस हुन गएको आर्थिक अनियमितता सम्बन्धमा छानबिन भई बैङ्कबाट कायम भएबमोजिम सम्पूर्ण रकम बुझाई चुक्ता गर्न म मंजुर छु " भन्ने कुरा उल्लेख गरी आफुबाट हिनामिना भएको भनीएको रकम बुझाउने कुरा स्वीकार गरी बैङ्कमा स्पष्टिकरणको निवेदन दिएको र सोही मितिमा अन्य प्रतिवादी जयनारायण मण्डल र

रामसुन्दर मेहतालाई रोहवरमा साक्षी राखी छानबिन समिति समक्ष आफूले दावी अनुसारको हिनामिना भएको रकम तिर्ने बुझाउने छु भनी स्वीकार गरी कागज गरेको देखिन्छ। तर तत्पश्चात अनुसन्धान अधिकृत समक्ष बयान गर्दा भने सबै रकम हाकिम र एकाउण्टेण्टले नै अपचलन, हिनामिना र मस्यौट गरेका हुन्। शाखा प्रबन्धक र लेखापालको मिलेमतोमा मृत्यु भएको व्यक्तिको नाममा ऋण लगानी भएको हो। शाखा प्रबन्धक र लेखापालले मिलेर नक्कली समूह खडा गरेर मलाई कर्जा प्रस्ताव गर्न लगाए त्यसको स्वीकृती शाखा प्रबन्धकबाट गरियो र कर्जा प्रवाह गरियो। मैले समूहबाट उठाएको कर्जाको रकम बैंकमा दाखिला गरेको छु। शाखा प्रबन्धक र लेखापालले मलाई आरोप लगाई आफु बचन खोजेको हो भन्नेसमेत उल्लेख भएको देखिन्छ। तर सो पोल आरोपलाई कार्यालय प्रमुख र एकाउण्टेण्टले अस्वीकार गरेको देखिन्छ। बैङ्कले गठन गरेको छानबिन प्रतिवेदनबाट अनुसन्धान अवधिमा नै प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले अस्वभाविक रूपमा सम्पत्ति आर्जन गरेको भन्ने समेत उल्लेख भएको देखिन्छ। गौतमबहादुर कार्कीले विशेष अदालत काठमाडौंमा बकपत्र गर्दा प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले बैङ्कलाई घाटा र निज आफूलाई फाईदा पुग्ने गरी आफ्नो जिम्मामा रहेको केन्द्रहरूमा अनियमितता गर्नुभएको हो। निजले नियमितरूपमा कर्जाका ब्यालेन्सहरू नमिलाएको, नियमितरूपमा लेजर पोष्टिङ नगरेको, कर्जा चुक्ता नहुँदै ऋणीलाई पुनः कर्जा लगानी गरेको, कार्यालयबाट कर्जा लगानी गर्नुपर्नेमा त्यसो नगरी केन्द्रीय कार्यालयको निर्देशन उल्लङ्घन गर्दै फिल्डबाटै लगानी गरेको, दोहोरो कर्जा लगानी गरेको, पासबुक र बैङ्कमा रहेको लेजरलाई नियमितरूपमा हिसाब भिडान नगरेको, सिमाभन्दा बढी कर्जा प्रवाह गरेको, कर्जा प्रदान गरेर बैङ्कको रकम अनियमितता र हिनामिना गर्नुभएको हो भनी बकपत्र गरेको पाइन्छ। निजलाई नै दोषी देखाई छानबीन समितिकै रमेश शर्माले बकपत्र गरेको पाइन्छ। यस परिप्रेक्ष्यमा हेर्दा यी प्रतिवादीले अदालतसमेतमा गरेको बयान विश्वासनीय देखिन आएन।

एकातर्फ आरोपित कसूरमा आफ्नो संलग्नता छैन वा रकम हिनामिना भएको होईन भन्ने प्रतिवादी तारणीप्रसादको जिकीर छैन भने अर्कोतर्फ यी प्रतिवादीले उल्लेखित अनुसन्धान अवधिमा खरिद गरेको जग्गाहरू पोलपर्न थालेपछि मिति २०६६।२।१४ मा आफ्नो एकाघरकी श्रीमती रत्नकुमारी सरदार र आफ्नो नाउँमा रहेको १४ कित्ता जग्गा झलोदेवी बातरनी, मुसहरू सरदार र बासु सरदारलाई पारित दिएको भन्ने पनि देखिन्छ। निजले सेवा अवधिमा नै उल्लेखित विभिन्न जग्गा खरिद गर्नुबाट समेत जग्गा किनबेच कसूरको कार्यसँग जोडिन गई सान्दर्भिक बनेको देखिन्छ। यद्यपी यी प्रतिवादी उपर अकुत सम्पत्ति आर्जनतर्फ मुद्दा चलेको छैन तथापी यी प्रतिवादीले आफू कार्यरत बैङ्कको रकम हिनामिना गरेको भनिएको अवधिमा जग्गा खरिद गरी सम्पत्ति जोडेको देखिएको र यो यस श्रोतबाट ती जग्गाहरू खरिद भएका हुन् भन्न नसकेबाट यी प्रतिवादी निर्दोष रहेछन् भन्न मिल्ने देखिएन। यस अवस्थामा

विशेष अदालतबाट भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १७ बमोजिमको कसूरमा निज प्रतिवादीलाई सोही ऐनको दफा १७ र ३(१) (छ) अनुसार कैद वर्ष ४(चार) र बिगो बमोजिम रु. ४२,६५,३९६।- जरिवाना हुने र सो बिगो रु. ४२,६५,३९६/- निज प्रतिवादीबाट पूर्वाञ्चल ग्रामिण विकास बैंक बिराटनगरले भराई पाउने ठहर्‍याई भएको फैसला निज प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारको हकमा मिलेको नै देखिन आयो।

अब शुरू विशेष अदालतबाट सफाई पाउने प्रतिवादी जयनारायण र रामसुन्दरको हकमा विशेष अदालतको फैसलामा चित्त नबुझाई यी प्रतिवादीहरू समेतलाई अभियोग माग बमोजिम सजाय हुनुपर्ने हो भन्ने समेतका कुराहरू उठाई वादी नेपाल सरकारले लिएको पुनरावेदन जिकीर तर्फ हेर्दा यी प्रतिवादीहरू उपर भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा २२ को आरोप लागेको देखिन्छ। अनुसन्धान तथा अदालतमा समेत बयान गर्दा यी प्रतिवादीहरू कसूरमा इन्कार रहेको देखिन्छ। यी प्रतिवादीहरूले हिनामिना भएको भनीएको रकम के कसरी लिने खाने गरे, अनि के कस्तो मिलोमतोमा पसेका थिए भन्ने कुरा वादी पक्षले स-प्रमाण पुष्टि गर्न सकेको देखिंदैन। प्रतिवादी मध्येको तारणीप्रसाद सरदारले मैले मात्र दावीको रकम हिनामिना गरेको होइन, यिनीहरू समेतको मिलोमतो छ भने पनि उक्त सहअभियुक्तको पोल बाहेक यी जयनारायण र रामसुन्दर समेतले हिनामिना गरेका हुन् भन्ने अन्य प्रमाण आउन सकेको छैन। बुझिएका सरकारी पक्षका साक्षी गौतम कार्की र रमेश शर्माले अदालतमा वकपत्र गर्दा यी दुवै प्रतिवादीको रकम हिनामिना गर्ने कार्यमा संलग्नता छैन उनीहरूको गल्ती छैन भनी स्पष्टरूपमा लेखाई दिएको पाइन्छ। कामको प्रकृति हेर्दा विवादित काम माईक्रोफाइनेन्स प्रकृतिको कार्य देखिन्छ। यस्तो प्रकृतिको कार्यमा फिल्डमा खटिएका कर्मचारीले ५-७ जनाको १ समूह र ७-८ समूहको १ केन्द्र बनाई केन्द्र र समूहको संयोजकको सिफारिसमा बिना धितो कर्जा प्रवाह गर्ने गरिएको देखिन्छ। यसरी कार्यको जिम्मा लिने कर्मचारीहरूमध्ये प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारले जिम्मा लिएको क्षेत्रमा मात्र रकम हिनामिना भएको भन्ने उजुरी र छानबिन प्रतिवेदनबाट खुल्न आएको पाइन्छ। बैंकबाट भएको लगानी र सो लगानीको साँवा ब्याज उठाउने जिम्मा प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारलाई नै तोकीएको देखिन्छ। निजले ऋण चुक्ता नहुँदै चुक्ता देखाई अधिक कर्जा वितरण गरी अपचलन गरेको र हिसाब गोलमाल गरी मस्यौट गरेको भन्ने आरोप रहेको र निजले रकम तिर्नमा सहमति जनाइ कागज गरेकोबाट र कामको प्रकृतीबाट समेत यी प्रतिवादीहरू समेतको मिलोमतोमा बैङ्कको रकम हिनामिना भएको थियो भन्न मिल्ने देखिएन।

छानबीन प्रतिवेदन लगायत मिसिल संलग्न कागजात हेर्दा बैङ्कका अन्य वरिष्ठ फिल्ड सहायकहरूले आफ्नो जिम्मेवारी भित्रको काम र गर्नुपर्ने फरफराक समयमा नै गराएको देखिन्छ। लेखा हेर्ने जिम्मेवारीसमेत पाएका प्रतिवादीमध्येका जयनारायणले अर्को प्रतिवादी तारणीप्रसादलाई समयमा नै हिसाब फरफारख गराउन खबर गरेको भन्ने पनि निजको बयानबाट

देखिन्छ। यस अवस्थामा यी प्रतिवादीहरूले अपचलन कार्यलाई ढाकछोप गरेको भन्न पनि मिलेन। यी प्रतिवादीहरूको व्यवस्थापकीय कमजोरी भएकोसम्म देखिएको र सो तर्फ यी प्रतिवादीहरूलाई विभागीय कारबाही भएको भन्ने पनि देखिन्छ। यी प्रतिवादीहरू समेत कसूरदार हुन् भन्नका लागि आरोप शंकारहित तवरबाट प्रमाणित भएको हुनुपर्नेमा यी प्रतिवादीहरू रामसुन्दर मेहता र जयनारायण मण्डलको हकमा आरोप शंकारहित तवरबाट वादी पक्षले प्रमाणद्वारा पुष्टी गर्न सकेको देखिएन। यस अवस्थामा यी प्रतिवादीहरू जयनारायण मण्डल र रामसुन्दर मेहताले अभियोग मागदावीबाट सफाइ पाउने भनी विशेष अदालतबाट भएको फैसला मिलेको देखियो।

अतः माथि उल्लेखित आधार कारणबाट भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १७ बमोजिमको कसूरमा प्रतिवादी तारणीप्रसाद सरदारलाई सोही ऐनको दफा १७ र ३(१) (छ) अनुसार कैद वर्ष ४(चार) र विगो बमोजिम रु. ४२,६५,३९६।- जरिवाना हुने र सो विगो रु. ४२,६५,३९६/- निज प्रतिवादीबाट पूर्वाञ्चल ग्रामिण विकास बैंक विराटनगरले भराई पाउने र प्रतिवादीहरू रामसुन्दर मेहता एवं जयनारायण मण्डलले आरोपित कसूरबाट सफाइ पाउने ठहर्न्याई विशेष अदालत काठमाडौँबाट मिति २०६९/०९/२२ मा भएको फैसला मिलेको नै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु।

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: डोलनाथ न्यौपाने

कम्प्युटर टाईप गर्ने : पद्मा आचार्य

इति सम्बत् २०७६ साल बैशाख ११ गते रोज ४ शुभम्।